



## پیوند شعر و موسیقی آوازی

حسین دهلوی

مؤسسه فرهنگی - هنری ماهور

آهنگ‌ساز ایرانی همواره در ساخت موسیقی آوازی با مشکل مواجه بوده است و نحوه‌ی تطبیق دادن موازین و معانی کلام و شعر فارسی با آهنگ موضوعی است که کمتر به آن توجه شده است. بحث تلفیق شعر و موسیقی همواره مطرح و کمتر منبع جامع و راهنمای درستی برای آهنگساز در دسترس بوده است. کتاب پیوند شعر و موسیقی آوازی با دید وسیع، نظم و استدلال درست و قاطع در ارائه دادن مباحث متنوع درخور توجه است. استاد دهلوی در بررسی خود، علاوه بر موسیقی یک صدایی ایرانی، به موسیقی چندصدایی نیز که متکی بر تکنیک کنترپوان و هارمونی غربی است اما بر کلام فارسی ساخته می‌شود، پرداخته است.

در روش تلفیقی استفاده شده در کتاب به نظر می‌رسد گاهی حرکت ملودی به گونه‌ای است که با بالا و پایین رفتن آهنگ طبیعی کلام همساز و همخوان نیست. در این باره شاید بتوان به محدودیت‌های پیوند شعر و موسیقی اشاره کرد. بی‌تردید حضور شاعر در این امر بسیار مهم است و می‌تواند کمک زیادی در رفع محدودیت‌ها باشد. از طرفی تلفظ کلمات نیاز به توجه دارد و تلفظ‌ها گاه آسان و گاه مشکل می‌نماید. همچنین باید این نکته را در خاطر داشت که موسیقی و شعر می‌بایست در راستای کمک به معنا و مفهوم مورد نظر باشند. بنابراین موسیقی ساخته شده نه فقط براساس هجاهای شعر که باید متکی بر مفهوم شعر نیز باشد.

کتاب در هفده گفتار ارائه گردیده است: شیوه‌های گوناگون در آفریدن موسیقی آوازی و انتخاب شعر پیش از ساختن آهنگ و خلق موسیقی بر مبنای شعر، بررسی حروف ساکن و متحرک و هجاهای مختلف در زبان فارسی دو گفتار نخست کتاب را به خود اختصاص داده‌اند. گفتار سوم که جدا از موضوع پیوند کلام با آهنگ است، شیوه‌ی نوشتن کلام فارسی در زیر خط موسیقی را مورد توجه قرار داده و استفاده از خط لاتین را مطرح می‌کند. برابری وزن کلام با وزن در موسیقی، ریتم در اشعار کلاسیک فارسی و چگونگی تطبیق آن با میزان‌بندی در موسیقی که با نمونه‌های متعدد ارائه شده و نشانگر آن است که هجاهای کوتاه با بلند می‌توانند نسبت یک دو، یک به سه، یا هر نسبت دیگر باشد، گفتارهای پنجم و ششم کتاب را دربر گرفته است. در گفتار هفتم امکانات میزان‌بندی‌های گوناگون برای هر نوع وزن در شعر، تکیه در کلمه که در زبان فارسی به طور کلی تکیه بر روی هجای آخر است مورد توجه قرار گرفته و گفتار هشتم مرحله‌ی کاربرد بحث مطرح شده در گفتار هفتم در موسیقی است که چگونگی شیوه‌ی صحیح برای آهنگسازی روی کلام ضمن توجه به هجاهای تکیه‌دار توضیح داده می‌شود. در واقع در این گفتار استاد دهلوی به جایگاه برتر هجای تکیه‌دار در آهنگ اشاره می‌کند. در دیگر گفتار جایگاه مهم‌تر یک کلمه نسبت به کلمات دیگر در مصرع یا بیت و بحث تکیه در کلام مطرح می‌شود که در گفتار بعدی این بحث به حوزه‌ی گروه‌خوانی و موسیقی چند صدایی نیز وارد می‌شود. آهنگسازی برای کودکان، رابطه‌ی میان مفهوم و عواطف در شعر با احساسی که آهنگ ساخته شده برای آن شعر القا می‌کند، سرعت یا کندی حرکت در موسیقی و... مباحث دیگر کتاب را به خود اختصاص داده است.

می‌توان این اثر را به نوعی یک جداکننده و مشخص‌کننده‌ی درست از نادرست در پیوند کلام و موسیقی دانست. در کتاب چگونگی درست خواندن شعر، درست فهمیدن آن و نحوه‌ی ساختن قطعه‌ی آوازی موسیقی که بیانگر کاملی از شعر باشد، دیده می‌شود. اثر حاضر بر آن است که برای خلق اثر آوازی علاوه بر ذوق مناسب نه تنها دانستن موسیقی کفایت نمی‌کند که تصنیف‌ساز یا ترانه‌ساز ضروری است که در رابطه با شاعران و سبک شعری آنان آگاهی داشته باشد. به نظر نمی‌رسد مولف بر آن بوده باشد که موسیقی فدای کلام یا کلام فدای موسیقی شود. به عبارت دیگر ذوق و سلیقه‌ی تصنیف‌ساز در مقام یک هنرمند و آگاهی و مهارتی که دارد و همچنین شیوه‌ی استفاده از این قواعد نشان‌گر آن است که لزومی بر فدا شدن این دو برای یکدیگر نباشد.

اهمیت کتاب پیوند شعر و موسیقی آوازی در ارائه کردن راهنمایی‌های جامع برای آهنگسازی روی شعر فارسی است. بی‌تردید رشد و توسعه‌ی موسیقی هر ملتی حاصل آثاری است که با ذوق، دانش و تکنیک فرا گرفته در آهنگسازی، خلق شده و نوشته شود. بنابراین، آهنگساز با تهیه کردن مواد و مطالب برای اجراکننده‌ی موسیقی، جایگاه مهم‌تری می‌یابد. کتاب اثری آموزشی و پایه‌ای است و اصول و قواعدی را ارائه می‌کند که با مراعات آنها می‌توان آهنگسازی کرد. کتاب از جهت پایه‌گذاری مجموعه‌ای از اصول و قواعد در راستای تلفیق کلمات با موسیقی آوازی بسیار مهم بوده و می‌تواند مرجعی برای علاقه‌مندان به آهنگسازی موسیقی آوازی باشد.

شاید چون کتاب با توجه به شعر فارسی نوشته شده و اولویت آن در رابطه با آهنگسازی است که با فارسی ارتباط دارند، از اهمیت آن قدری بکاهد ولی به نظر می‌رسد بسیاری از اصول و قواعد ارائه شده در همه‌ی زبان‌ها می‌تواند اعتبار داشته باشد.